ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βρυξέλλες, 20.7.2021
SWD(2021) 709 final

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Έκθεση του 2021 για το κράτος δικαίου
Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα

που συνοδεύει το έγγραφο

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ

Έκθεση του 2021 για το κράτος δικαίου
Η κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση

{COM(2021) 700 final} - {SWD(2021) 701 final} - {SWD(2021) 702 final} - {SWD(2021) 703 final} - {SWD(2021) 704 final} - {SWD(2021) 705 final} - {SWD(2021) 706 final} - {SWD(2021) 707 final} - {SWD(2021) 708 final} - {SWD(2021) 710 final} - {SWD(2021) 711 final} - {SWD(2021) 712 final} - {SWD(2021) 713 final} - {SWD(2021) 714 final} - {SWD(2021) 715 final} - {SWD(2021) 716 final} - {SWD(2021) 717 final} - {SWD(2021) 718 final} - {SWD(2021) 719 final} - {SWD(2021) 720 final} - {SWD(2021) 721 final} - {SWD(2021) 722 final} - {SWD(2021) 723 final} - {SWD(2021) 724 final} - {SWD(2021) 725 final} - {SWD(2021) 726 final} - {SWD(2021) 727 final}

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Βρίσκεται σε εξέλιξη σειρά μέτρων που αποσκοπούν στη βελτίωση της αποδοτικότητας και της ποιότητας του ελληνικού συστήματος απονομής δικαιοσύνης. Ο Κώδικας Δικαστικών Υπαλλήλων εγκρίθηκε στις 24 Απριλίου 2021 και βρίσκεται σε εξέλιξη η εκπόνηση του Κώδικα Δεοντολογίας για τη Διοικητική Δικαιοσύνη, αν και δεν έχει ακόμη δημοσιοποιηθεί σχέδιό του. Υλοποιούνται μέτρα για τη βελτίωση της ποιότητας της δικαιοσύνης, ιδίως όσον αφορά τη συλλογή δικαστικών στατιστικών στοιχείων και τη δημιουργία ειδικών τμημάτων στα δικαστήρια, καθώς και μέτρα σχετικά με την ηλεκτρονική δικαιοσύνη, αν και εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις, ιδίως όσον αφορά τις ψηφιακές υπογραφές και την πλήρη υλοποίηση της ηλεκτρονικής κατάθεσης. Προτεραιότητα αποτελεί η μεταρρύθμιση του δικαστικού χάρτη. Οι εν εξελίξει μεταρρυθμίσεις στην πολιτική δικονομία θα έχουν θετικό αντίκτυπο στην απονομή της δικαιοσύνης, η οποία εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προκλήσεις αποδοτικότητας. Εξακολουθούν να υπάρχουν ανησυχίες σχετικά με τη διαδικασία διορισμού στις ανώτερες θέσεις δικαστών και εισαγγελέων.

Προχωράει η υλοποίηση ευρέος φάσματος μεταρρυθμίσεων για την καταπολέμηση της διαφθοράς, τις οποίες έχει δρομολογήσει η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Η συνταγματική αναθεώρηση του 2019 σχετικά με το καθεστώς ασυλίας των βουλευτών και των υπουργών είχε ως αποτέλεσμα την παράταση του χρόνου παραγραφής για τις έρευνες και σε ορισμένες υποθέσεις διαφθοράς έχει αρχίσει να αίρεται η ασυλία και, κατ' αυτόν τον τρόπο, άρθηκε ένα σημαντικό εμπόδιο στη δίωξη της διαφθοράς στα υψηλά κλιμάκια. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν ορισμένα πρακτικά ζητήματα, ιδίως όσον αφορά τους πόρους για τη διερεύνηση της διαφθοράς και τις καθυστερήσεις στη διαχείριση των δικογραφιών. Δεν έχουν ακόμη καλυφθεί τα νομοθετικά κενά στη ρύθμιση της άσκησης πίεσης ή επιρροής από ομάδες συμφερόντων (lobbying). Εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις ως προς την αποτελεσματική εποπτεία, ιδίως λόγω της κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ τεσσάρων εποπτικών φορέων, και την παρακολούθηση των διατάξεων σχετικά με τις δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης, τις συγκρούσεις συμφερόντων και τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Οι δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης των βουλευτών και των μελών της κυβέρνησης δημοσιοποιούνται, ωστόσο αυτό γίνεται σε μορφή που δεν είναι μηχαναγνώσιμη και οι εκθέσεις σχετικά με τα αποτελέσματα των ελέγχων και με πιθανές παραβάσεις ή διαδικασίες επιβολής κυρώσεων εξακολουθούν να μην είναι διαθέσιμες στο κοινό.

Η ελληνική κυβέρνηση έχει προτείνει νέα νομοθεσία για την ενίσχυση της διαφάνειας της ιδιοκτησίας των μέσων μαζικής επικοινωνίας και της δημόσιας διαθεσιμότητας των πληροφοριών σχετικά με το ιδιοκτησιακό καθεστώς των μέσων μαζικής επικοινωνίας. Η ανεξαρτησία της ρυθμιστικής αρχής για τα μέσα μαζικής επικοινωνίας έχει ενισχυθεί, ωστόσο η οικονομική της ικανότητα παραμένει ανεπαρκής. Η δολοφονία ερευνητή δημοσιογράφου, η οποία τελεί επί του παρόντος υπό διερεύνηση, έφερε στο προσκήνιο τις ανησυχίες σχετικά με την ασφάλεια των δημοσιογράφων και την ανάγκη βελτίωσης της προστασίας τους. Οι συνθήκες εργασίας των δημοσιογράφων έχουν επηρεαστεί αρνητικά από την πανδημία COVID-19 και δεν έχουν θεσπιστεί σημαντικά μέτρα για την άμεση στήριξη του τομέα των μέσων μαζικής επικοινωνίας.

Μολονότι υπήρξαν ορισμένες βελτιώσεις στο σύστημα ελέγχων και ισορροπιών (μηχανισμό θεσμικών αντιβάρων) στην Ελλάδα, εξακολουθούν να υπάρχουν ορισμένες προκλήσεις. Ωστόσο, σημειώνονται βελτιώσεις στη νομοθετική διαδικασία, ιδίως όσον αφορά την

περαιτέρω εφαρμογή του νόμου για το επιτελικό κράτος. Ειδικές πρωτοβουλίες αποσκοπούν στη βελτίωση της τυποποίησης και της ομοιομορφίας της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας, στην απλούστευση και τον εξορθολογισμό, καθώς και στην καθιέρωση μεγαλύτερου βαθμού διαφάνειας και ασφάλειας δικαίου. Κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, η Ελλάδα δεν κήρυξε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και όλα τα σχετικά μέτρα ελήφθησαν με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία. Ενισχύθηκαν οι εξουσίες του Συνηγόρου του Πολίτη. Το σύστημα εγγραφής σε μητρώο των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον τομέα του ασύλου, της μετανάστευσης και της κοινωνικής ένταξης εξακολουθεί να αμφισβητείται από ορισμένες οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών.

I. ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Το δικαστικό σύστημα στην Ελλάδα βασίζεται στον διαχωρισμό μεταξύ των τακτικών πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων και των διοικητικών δικαστηρίων. Τα πολιτικά δικαστήρια διακρίνονται σε 154 ειρηνοδικεία, 63 πρωτοδικεία, 19 εφετεία και στον Άρειο Πάγο, που είναι ακυρωτικό δικαστήριο. Τα ποινικά δικαστήρια διακρίνονται σε 41 πταισματοδικεία, 63 πρωτοδικεία, 19 εφετεία, μικτά ορκωτά δικαστήρια που συγκροτούνται από τακτικούς δικαστές και ενόρκους[1] και τον Άρειο Πάγο. Τα διοικητικά δικαστήρια διακρίνονται σε 30 διοικητικά πρωτοδικεία, εννέα διοικητικά εφετεία και το Συμβούλιο της Επικρατείας. Το Ελεγκτικό Συνέδριο έχει διττό χαρακτήρα, καθώς ενεργεί εν μέρει ως δικαστήριο και εν μέρει ως διοικητική αρχή επιφορτισμένη με τον έλεγχο των λογαριασμών του Δημοσίου. Δεν υπάρχει επίσημο Συνταγματικό Δικαστήριο και όλα τα ελληνικά δικαστήρια έχουν αρμοδιότητα να ελέγχουν τη συνταγματικότητα των νόμων[2]. Οι δικαστές και οι εισαγγελείς απαρτίζουν ενιαίο σώμα «δικαστικών λειτουργών», που υπόκειται σε σύστημα προσλήψεων, προαγωγών, δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, το οποίο είναι σε μεγάλο βαθμό ομοιογενές για όλους. Το ελληνικό σύστημα αποτελείται αποκλειστικά από επαγγελματίες δικαστές και εισαγγελείς[3]. Αυτοί διορίζονται στα πολιτικά και τα ποινικά ή τα διοικητικά δικαστήρια. Όσον αφορά τις εισαγγελικές αρχές, διακρίνονται σε 63 εισαγγελίες πρωτοδικών, 19 εισαγγελίες εφετών και στην Εισαγγελία του Αρείου Πάγου. Επιπλέον, οι θεσμοί του εισαγγελέα οικονομικού εγκλήματος και του εισαγγελέα εγκλημάτων διαφθοράς ενοποιήθηκαν σε μία εισαγγελική αρχή το 2021[4]. Η Ελλάδα συμμετέχει στην Ευρωπαϊκή Εισαγγελία. Στην Ελλάδα υπάρχουν 63 δικηγορικοί σύλλογοι, ένας ανά περιφέρεια πρωτοδικείου.

Ανεξαρτησία

Το επίπεδο της εκλαμβανόμενης ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης είναι άνω του μετρίου. Το 55 % του ευρέος κοινού θεωρεί ότι η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης είναι αρκετά ή πολύ καλή, ποσοστό που αυξήθηκε σε σχέση με το περασμένο έτος (53 %). Το αντίστοιχο ποσοστό μεταξύ των επιχειρήσεων είναι 61 % και έχει αυξηθεί σημαντικά σε σύγκριση με το

---

[1] Σύνταγμα της Ελλάδας, άρθρο 97 παράγραφος 1: «*Τα κακουργήματα και τα πολιτικά εγκλήματα δικάζονται από μικτά ορκωτά δικαστήρια που συγκροτούνται από τακτικούς δικαστές και ενόρκους, όπως νόμος ορίζει. Οι αποφάσεις των δικαστηρίων αυτών υπόκεινται στα ένδικα μέσα που ορίζει ο νόμος.*»

[2] Σύνταγμα της Ελλάδας, άρθρο 93 παράγραφος 4: *«Τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενό του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα.»*

[3] Με την εξαίρεση των ενόρκων που συμμετέχουν στα μικτά ορκωτά δικαστήρια.

[4] Άρθρο 53 του ν. 4745/2020 (ΦΕΚ 214/Α).

προηγούμενο έτος[5] (53 %). Δεν έχει εντοπιστεί σαφής τάση κατά την τελευταία πενταετία όσον αφορά το επίπεδο της εκλαμβανόμενης ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης[6].

Εξακολουθούν να υπάρχουν ανησυχίες σχετικά με τη διαδικασία διορισμού στις ανώτερες θέσεις δικαστών και εισαγγελέων. Οι τρεις κύριοι κλάδοι της δικαιοσύνης απολαύουν υψηλού επιπέδου αυτονομίας. Υπάρχουν τρία ανώτατα δικαστικά συμβούλια, ένα για κάθε έναν από τους κύριους δικαστικούς κλάδους, στα οποία δεν εκπροσωπούνται η εκτελεστική και η νομοθετική εξουσία. Τα εν λόγω συμβούλια αποφασίζουν σχετικά με τους διορισμούς, τις προαγωγές, τις μεταθέσεις και τις μετατάξεις δικαστών και εισαγγελέων στους οικείους δικαστικούς κλάδους[7]. Όσον αφορά τις ανώτατες θέσεις δικαστών και εισαγγελέων, όπως αυτές του προέδρου και του αντιπροέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας ή του Αρείου Πάγου, το Σύνταγμα προβλέπει ότι οι διορισμοί ενεργούνται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου[8]. Τον Νοέμβριο του 2020 η ομάδα χωρών κατά της διαφθοράς (GRECO), στην πιο πρόσφατη έκθεσή της, εξέφρασε εκ νέου ανησυχίες σχετικά με το σύστημα διορισμών στις ανώτατες θέσεις δικαστών (συμπεριλαμβανομένης αυτής του προέδρου του Αρείου Πάγου), ιδίως ως προς το ότι οι εν λόγω θέσεις είναι επιρρεπείς σε δυνητικά ισχυρή επιρροή από την εκτελεστική εξουσία, και συνέστησε να αναθεωρηθεί η μέθοδος επιλογής και να διασφαλιστεί η συμμετοχή δικαστών στη διαδικασία[9]. Οι ελληνικές αρχές δεν σχεδιάζουν αναθεώρηση της διαδικασίας διορισμού στο προσεχές μέλλον[10]. Η κυβέρνηση επέμεινε ότι η εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας εισάγει πρόσθετα στοιχεία ελέγχων και ισορροπιών (μηχανισμός θεσμικών αντιβάρων)[11]. Πράγματι, υπάρχει κατάλογος υποψηφίων που καταρτίζεται από τον υπουργό Δικαιοσύνης βάσει αντικειμενικών κριτηρίων αρχαιότητας (όπως έτη υπηρεσίας στο οικείο δικαστήριο)[12]. Ο κατάλογος συζητείται από τη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής (νυν και διατελέσαντες πρόεδροι εφόσον έχουν εκλεγεί βουλευτές, αντιπρόεδροι της βουλής, πρόεδροι των διαρκών επιτροπών, πρόεδροι των

---

5 Διαγράμματα 47 και 49, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2021.

6 Το επίπεδο της εκλαμβανόμενης ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης κατανέμεται σε επιμέρους κατηγορίες ως εξής: πολύ χαμηλό (λιγότερο από το 30 % όσων απάντησαν θεωρούν ότι η δικαστική ανεξαρτησία είναι αρκετά καλή και πολύ καλή)· χαμηλό (μεταξύ 30-39 %), μέτριο (μεταξύ 40-59 %), υψηλό (μεταξύ 60-75 %), πολύ υψηλό (άνω του 75 %).

7 Έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου, Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, σ. 2-3.

8 Σύνταγμα της Ελλάδας, άρθρο 90 παράγραφος 5: *«Οι προαγωγές στις θέσεις του προέδρου και του αντιπροέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου και του Ελεγκτικού Συνεδρίου ενεργούνται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου, με επιλογή μεταξύ των μελών του αντίστοιχου ανώτατου δικαστηρίου, όπως νόμος ορίζει. Η προαγωγή στη θέση του εισαγγελέα του Αρείου Πάγου ενεργείται με όμοιο διάταγμα, με επιλογή μεταξύ των μελών του Αρείου Πάγου και των αντεισαγγελέων του, όπως νόμος ορίζει. Η προαγωγή στη θέση του γενικού επιτρόπου του Ελεγκτικού Συνεδρίου ενεργείται με όμοιο διάταγμα με επιλογή μεταξύ των μελών του Ελεγκτικού Συνεδρίου και της αντίστοιχης Γενικής Επιτροπείας, όπως νόμος ορίζει. Η προαγωγή στις θέσεις του γενικού επιτρόπου των διοικητικών δικαστηρίων ενεργείται με όμοιο επίσης διάταγμα με επιλογή μεταξύ των μελών της αντίστοιχης Γενικής Επιτροπείας και των προέδρων εφετών των διοικητικών δικαστηρίων, όπως νόμος ορίζει.»*

9 GRECO (Ομάδα χωρών κατά της διαφθοράς), Τέταρτος γύρος αξιολόγησης — Δεύτερη έκθεση συμμόρφωσης, σύσταση xii) (σ. 7). Βλ. επίσης Έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου, Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, σ. 3.

10 Πληροφορίες που έδωσε η Ελλάδα για την κατάρτιση της έκθεσης του 2021 για το κράτος δικαίου, σ. 1. Στο πλαίσιο αυτό, μπορεί να σημειωθεί ότι υπάρχει συνταγματική απαγόρευση αναθεώρησης του Συντάγματος πριν περάσει πενταετία από την περάτωση της προηγούμενης. Σύνταγμα της Ελλάδας, άρθρο 110 παράγραφος 6.

11 Οι πληροφορίες ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

12 Νόμος υπ' αριθ. 3841/2010 (ΦΕΚ 55/Α/6-4-2010), Επιλογή δικαστικών λειτουργών στις κορυφαίες θέσεις της Δικαιοσύνης και επαναφορά του αυτοδιοίκητου των δικαστηρίων.

κοινοβουλευτικών ομάδων και ένας εκπρόσωπος των ανεξάρτητων βουλευτών)[13]. Ο υπουργός δεν υποχρεούται να υιοθετήσει τη γνώμη της Βουλής[14]. Στην πράξη, υπήρξε ανέκαθεν συμφωνία μεταξύ της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας όσον αφορά την επιλογή των υποψηφίων που προτείνονται για διορισμό. Οι υποψήφιοι που δεν διορίζονται δεν έχουν τη δυνατότητα να αμφισβητήσουν ενώπιον ανεξάρτητου δικαστηρίου την απόφαση με την οποία δεν προτείνεται ο διορισμός τους[15].

Προετοιμάζονται νέες διατάξεις για την προαγωγή των δικαστών και των εισαγγελέων . Οι ελληνικές αρχές ανέφεραν[16] ότι βρίσκεται υπό κατάρτιση σχέδιο νόμου[17], η ψήφιση του οποίου προγραμματίζεται για το τρίτο τρίμηνο του 2021, με σκοπό την τροποποίηση του «Κώδικα οργανισμού δικαστηρίων και κατάστασης δικαστικών λειτουργών», ώστε να εκσυγχρονιστεί το σύστημα προαγωγής των δικαστών και των εισαγγελέων[18]. Είναι σημαντικό το εν λόγω σχέδιο νόμου να λαμβάνει υπόψη τις συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης[19].

Η κατάρτιση κώδικα δεοντολογίας για τον διοικητικό κλάδο του δικαστικού σώματος βρίσκεται σε εξέλιξη. Η Πρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας αποφάσισε, τον Νοέμβριο του 2019[20], να συστήσει επιτροπή για την κατάρτιση σχεδίου κώδικα δεοντολογίας, η οποία ολοκλήρωσε τις εργασίες της τον Μάιο του 2021[21]. Επί του παρόντος, δεν υπάρχει κώδικας δεοντολογίας που να καλύπτει το δικαστικό σώμα και, όπως αναφέρεται από την ομάδα χωρών κατά της διαφθοράς (GRECO) του Συμβουλίου της Ευρώπης, η ακεραιότητα στο δικαστικό σώμα αποτελεί πρόκληση[22].

Ποιότητα

Βρίσκονται υπό σύσταση και αναμένεται να αρχίσουν σύντομα να λειτουργούν νέα ειδικά τμήματα δικαστηρίων. Σε νόμο που εκδόθηκε τον Ιούνιο του 2020[23] προβλέπεται η σύσταση αριθμού ειδικών τμημάτων πολιτικών και διοικητικών δικαστηρίων με σκοπό τη βελτίωση της εξειδίκευσης, ιδίως σε τομείς που σχετίζονται με το ενωσιακό δίκαιο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, της ενέργειας, της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, υποθέσεις ρύθμισης οφειλών φυσικών προσώπων και για ορισμένες κατηγορίες διοικητικών διαφορών[24].

Έχουν ληφθεί συγκεκριμένα μέτρα όσον αφορά την ψηφιοποίηση της δικαιοσύνης, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις. Με βάση τα επιτεύγματα των προηγούμενων

---

[13] Κανονισμός της Βουλής, άρθρα 12 και 13.
[14] Κανονισμός της Βουλής, άρθρο 1.
[15] Στο παρελθόν, ελάχιστοι μη επιτυχόντες επιχείρησαν να προσβάλουν την τελική απόφαση ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, το οποίο απέρριψε την προσφυγή τους ως νόμω αβάσιμη. Οι πληροφορίες ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.
[16] Οι πληροφορίες ελήφθησαν από το Υπουργείο Δικαιοσύνης κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.
[17] Οι ελληνικές αρχές δεν παρείχαν λεπτομέρειες σχετικά με το εν λόγω σχέδιο νόμου.
[18] Οι πληροφορίες ελήφθησαν από το Υπουργείο Δικαιοσύνης κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.
[19] Σύσταση CM/Rec(2010)12 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης.
[20] Πράξη της Προέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας με ημερομηνία 21.11.2019.
[21] Πληροφορίες που έδωσε η Ελλάδα για την κατάρτιση της έκθεσης του 2021 για το κράτος δικαίου, σ. 3. Ο κώδικας αναμένεται να δημοσιευθεί έως το τέλος του 2021.
[22] Το Ελεγκτικό Συνέδριο ενέκρινε χάρτη δεοντολογίας για τα μέλη του.
[23] Νόμος υπ' αριθ. 4700/2020 (ΦΕΚ 127/Α), άρθρα 359 και 360.
[24] Οι πληροφορίες ελήφθησαν από το Υπουργείο Δικαιοσύνης κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

ετών, έχουν αναληφθεί νέες πρωτοβουλίες[25] που επιτρέπουν ιδίως την ηλεκτρονική κατάθεση δικογράφων και την παρακολούθηση των διαφόρων σταδίων της διαδικασίας[26]. Αν και η διανομή ψηφιακών υπογραφών στους δικαστές και στους δικαστικούς υπαλλήλους σημειώνει πρόοδο[27], εξακολουθούν να υπάρχουν ορισμένες προκλήσεις[28]. Η πλήρης υλοποίηση της ηλεκτρονικής κατάθεσης δικογράφων αντιμετωπίζει καθυστερήσεις, εξακολουθεί να είναι διαθέσιμη μερικώς και χωρίς συνέπεια, ενώ περιορίζεται κυρίως σε ορισμένα δικαστήρια. Ακόμη και σ' αυτά τα δικαστήρια, η χρήση της ηλεκτρονικής κατάθεσης δικογράφων στην πραγματικότητα εξακολουθεί να είναι ελάχιστη, εν μέρει λόγω της έλλειψης εξοικείωσης των ενδιαφερομένων με τα νέα εργαλεία[29]. Εισάγεται σταδιακά ένα νέο σύστημα ηλεκτρονικής καταγραφής των ποινικών δικών, αρχής γενομένης με πιλοτικό σύστημα στο πρωτοδικείο Αθηνών, το οποίο έχει εφαρμοστεί σε 21 δικαστήρια[30]. Άλλα σχετικά μέτρα αφορούν την ηλεκτρονική έκδοση ορισμένων κατηγοριών δικαστικών πιστοποιητικών, συμπεριλαμβανομένου ενιαίου πιστοποιητικού δικαστικής φερεγγυότητας που κατέστη πρόσφατα διαθέσιμο. Το ηλεκτρονικό μητρώο αφερεγγυότητας λειτουργεί και είναι συνδεδεμένο με άλλα μητρώα της ΕΕ. Η πλατφόρμα διενέργειας ηλεκτρονικών πλειστηριασμών αναβαθμίστηκε. Αποσπάσματα ποινικού μητρώου παρέχονται στους αιτούντες και οι μηνύσεις διεκπεραιώνονται ηλεκτρονικά[31].

Το σύστημα συλλογής δικαστικών στατιστικών στοιχείων σημειώνει πρόοδο. Στα τέλη του 2020 συστάθηκε γραφείο συλλογής και επεξεργασίας δικαστικών στατιστικών στοιχείων[32] στο πλαίσιο του Υπουργείου Δικαιοσύνης, με αντικείμενο τη συστηματική συλλογή ποσοτικών και ποιοτικών στατιστικών στοιχείων. Επί του παρόντος καταρτίζεται εκτελεστική νομοθεσία και ετοιμάζεται πρόσκληση υποβολής προσφορών για την προμήθεια των σχετικών υποδομών και υπηρεσιών[33].

Ο νέος Κώδικας Δικαστικών Υπαλλήλων εγκρίθηκε στις 24 Απριλίου 2021. Μετά την ολοκλήρωση της δημόσιας διαβούλευσης σχετικά με το σχέδιο κώδικα στις 21 Ιανουαρίου

---

[25] Έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου, Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, σ. 3.

[26] Διαγράμματα 40, 43, 44, 47 και 48, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2021.

[27] Οι πληροφορίες ελήφθησαν από το Υπουργείο Δικαιοσύνης κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

[28] Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Έκθεση ενισχυμένης εποπτείας για την Ελλάδα 2021, σ. 34-35. Ο εκπρόσωπος του Αρείου Πάγου και ο εκπρόσωπος της Ένωσης Δικαστών επιβεβαίωσαν επίσης το γεγονός αυτό κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα στις 18 Μαρτίου 2021. Ο Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών θεωρεί ότι ο υπουργός Δικαιοσύνης δεν ανταποκρίθηκε στα αιτήματα για οικονομική και υλικοτεχνική βοήθεια, αναγκάζοντας έτσι τις ενώσεις δικηγόρων να προχωρήσουν όσο το δυνατόν καλύτερα μπορούσαν και να δημοσιεύσουν πρόσκληση υποβολής προσφορών για την παροχή ψηφιακών υπογραφών στα μέλη τους· Οι πληροφορίες ελήφθησαν από τον Άρειο Πάγο κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

[29] Η διαθεσιμότητα των μέσων αυτών περιορίζεται στα δικαστήρια Αθηνών, Πειραιά, Θεσσαλονίκης και Χαλκίδας και η λειτουργικότητά τους περιορίζεται κυρίως στην κατάθεση εισαγωγικών της δίκης δικογράφων (οι σχετικές πληροφορίες ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα).

[30] Υπάρχει επίσης συνεχιζόμενη κατάρτιση του προσωπικού σε 7 δικαστήρια. Επί του παρόντος, μπορούν να εκδοθούν και είναι διαθέσιμες σε ηλεκτρονική μορφή οι αποφάσεις σε 16 πολιτικά δικαστήρια, και η δυνατότητα αυτή σημειώνει ταχεία πρόοδο και στα υπόλοιπα δικαστήρια.

[31] Πληροφορίες που έδωσε η Ελλάδα για την κατάρτιση της έκθεσης του 2021 για το κράτος δικαίου. Γενικότερα, η κυβέρνηση επισημαίνει ότι από την 1η Ιουνίου 2021 θα παρέχεται οικονομική ενίσχυση σε αυτοαπασχολούμενους δικηγόρους για την αγορά νέου εξοπλισμού ΤΠ.

[32] Νόμος υπ' αριθ. 4700/2020 για το Ελεγκτικό Συνέδριο, άρθρο 358.

[33] Οι πληροφορίες ελήφθησαν από το Υπουργείο Δικαιοσύνης κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

2021[34], ο νόμος ψηφίστηκε από τη Βουλή[35]. Εισάγει νέες διατάξεις σχετικά με τη σταδιοδρομία και τις πειθαρχικές διαδικασίες για τους δικαστικούς υπαλλήλους.

Προτεραιότητα της κυβέρνησης αποτελεί η μεταρρύθμιση του δικαστικού χάρτη. Μελέτη που δημοσιεύτηκε το 2021 παρέχει λεπτομερή ανάλυση των ελλείψεων του ισχύοντος δικαστικού χάρτη και προτείνει αλλαγές[36] λαμβάνοντας υπόψη τα τρέχοντα δημογραφικά στοιχεία, τις εξελίξεις στην τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνιών και άλλες σχετικές παραμέτρους[37]. Στο πλαίσιο της προετοιμασίας του εθνικού σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας[38], το Υπουργείο Δικαιοσύνης δήλωσε την πρόθεσή του να προβεί στην εν λόγω μεταρρύθμιση κατά προτεραιότητα με βάση τα στοιχεία που πρέπει να συλλεχθούν από το γραφείο συλλογής και επεξεργασίας δικαστικών στατιστικών στοιχείων. Στα τέλη του 2020 το Συμβούλιο της Επικρατείας ξεκίνησε την αναθεώρηση του δικαστικού χάρτη των διοικητικών δικαστηρίων σε εθνικό επίπεδο[39]. Όσον αφορά τα πολιτικά και τα ποινικά δικαστήρια, το Υπουργείο Δικαιοσύνης προτίθεται να ξεκινήσει την αναθεώρηση του δικαστικού χάρτη με τη συνδρομή συμβούλου. Είναι σημαντικό η μεταρρύθμιση αυτή να λαμβάνει υπόψη τα σχετικά ευρωπαϊκά πρότυπα[40].

Στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19, εξακολούθησαν οι επ' ακροατηρίου συζητήσεις και η έκδοση δικαστικών αποφάσεων για μια κατηγορία υποθέσεων. Κατά τη διάρκεια των απαγορεύσεων δραστηριοτήτων το 2020 και το 2021 εκδίδονταν τακτικά δικαστικές αποφάσεις, ιδίως για την πλειονότητα των αστικών υποθέσεων σε δεύτερο ή υψηλότερο βαθμό δικαιοδοσίας[41]. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της δεύτερης απαγόρευσης δραστηριοτήτων (αρχής γενομένης από τις 7 Νοεμβρίου 2020), επιτρεπόταν η εκδίκαση διαφόρων κατηγοριών υποθέσεων ενώπιον των ποινικών, αστικών και διοικητικών δικαστηρίων, μεταξύ άλλων με τη χρήση τηλεδιάσκεψης ή εξ αποστάσεως διάσκεψης[42]. Βάσει πρότασης του Υπουργείου Δικαιοσύνης, η οποία έγινε δεκτή από το δικαστικό σώμα, θα προσδιοριστεί νέα δικάσιμος στο εγγύς μέλλον για τις δίκες που αναβλήθηκαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, χωρίς πρόσθετα τέλη για τους διαδίκους[43]. Ωστόσο, όλες οι διαδικασίες αναγκαστικής εκτέλεσης, συμπεριλαμβανομένων των πλειστηριασμών, ανεστάλησαν για το μεγαλύτερο μέρος του 2020 και η αναστολή αυτή παρέμεινε σε ισχύ σύμφωνα με διαδοχικές κοινές υπουργικές αποφάσεις έως τις αρχές Απριλίου 2021[44].

---

[34] Σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης με τίτλο «Κώδικας δικαστικών υπαλλήλων».

[35] Νόμος υπ. αριθ. 4798/2021 (Κώδικας Δικαστικών Υπαλλήλων). Βλ. επίσης Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Έκθεση ενισχυμένης εποπτείας για την Ελλάδα 2021, σ. 37.

[36] Διανέοσις, *Η δικαιοσύνη στην Ελλάδα – Προτάσεις για ένα σύγχρονο δικαστικό σύστημα*, σ. 77-108. Το θέμα συζητήθηκε επίσης στο πλαίσιο της εικονικής επίσκεψης στην Ελλάδα με τον κ. Μ. Πικραμένο, δικαστή και μέλος του Συμβουλίου της Επικρατείας.

[37] Έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου, Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, σ. 4.

[38] Μια σειρά μεταρρυθμίσεων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που σχετίζονται με την ηλεκτρονική δικαιοσύνη και την αναθεώρηση του δικαστικού χάρτη, θα υλοποιηθούν με τη βοήθεια του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

[39] Οι πληροφορίες ελήφθησαν από το Συμβούλιο της Επικρατείας κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

[40] GRECO (Ομάδα χωρών κατά της διαφθοράς), Τέταρτος γύρος αξιολογήσεων - Έκθεση αξιολόγησης. Βλ. επίσης σύσταση CM/Rec(2010)12 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, παράγραφος 52.

[41] Δεδομένου ότι δεν υπήρχε υποχρέωση παράστασης ή εξέτασης μαρτύρων.

[42] Τον Φεβρουάριο του 2021 σημειώθηκε ακόμα μία παύση.

[43] Οι πληροφορίες ελήφθησαν από το Υπουργείο Δικαιοσύνης κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

[44] Πληροφορίες που έδωσε η Ελλάδα για την κατάρτιση της έκθεσης του 2021 για το κράτος δικαίου, σ. 4-6.

Αποδοτικότητα

Το σύστημα απονομής δικαιοσύνης της Ελλάδας εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά τη συνολική του αποδοτικότητα[45]. Οι στατιστικές για τη δικαιοσύνη δείχνουν ότι, ιδίως, το σύστημα των πολιτικών δικαστηρίων εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά την αποδοτικότητά του, καθώς ο χρόνος που απαιτείται για την εκδίκαση των αστικών και των εμπορικών υποθέσεων αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας σε πρώτο βαθμό εξακολούθησε να σημειώνει αύξηση (637 ημέρες το 2019 σε σύγκριση με 559 ημέρες το 2018)[46]. Επιπλέον, η παραγωγικότητα των πρωτοβάθμιων δικαστηρίων δεν έχει βελτιωθεί όσον αφορά το ποσοστό διεκπεραίωσης των αστικών και εμπορικών υποθέσεων αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας (86,2 % το 2019 σε σύγκριση με 86,3 % το 2017)[47], γεγονός που σημαίνει ότι η Ελλάδα αντιμετωπίζει σαφή κίνδυνο δημιουργίας πρόσθετου όγκου συσσωρευμένων υποθέσεων, ο οποίος εντείνεται περαιτέρω λόγω των συνεπειών των μερικών διακοπών των εργασιών που οφείλονται στην πανδημία COVID-19[48]. Οι αναβολές προκάλεσαν σημαντικές καθυστερήσεις και συσσώρευση υποθέσεων, η εκδίκαση ορισμένων από τις οποίες έχει προγραμματιστεί στο απώτερο μέλλον, έως το 2026 ή και αργότερα[49]. Τα ενδιαφερόμενα μέρη εξακολουθούν να εντοπίζουν σειρά διαδικαστικών προκλήσεων, στην αντιμετώπιση των οποίων αποσκοπούσαν οι προηγούμενες μεταρρυθμίσεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ωστόσο οι προκλήσεις αυτές εξακολουθούν να υφίστανται μέχρι σήμερα[50].

Έχουν αναληφθεί ενέργειες για την αναθεώρηση του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Οι αρχές εργάζονται για την οριστικοποίηση των σχεδίων τροποποιήσεων του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, οι οποίες θα περιλαμβάνουν βελτιώσεις στις ένδικες διαδικασίες σε όλους τους βαθμούς δικαιοδοσίας και στην εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων μέσω του πλαισίου του ηλεκτρονικού πλειστηριασμού. Η έγκριση του Κώδικα έχει προγραμματιστεί για τον Ιούλιο του 2021 ώστε να καταστεί δυνατή η έναρξη ισχύος του στις αρχές του νέου δικαστικού έτους τον Σεπτέμβριο του 2021[51].

II. ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

Η Ελλάδα έχει θεσπίσει ολοκληρωμένο στρατηγικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της διαφθοράς, που ονομάζεται εθνικό σχέδιο δράσης για την καταπολέμηση της διαφθοράς. Η Εθνική Αρχή Διαφάνειας, η οποία επιβλέπει την υλοποίηση του σχεδίου, ιδρύθηκε το 2019 με σκοπό τη βελτίωση της συνεργασίας και του συντονισμού μεταξύ των διαφόρων ελεγκτικών αρχών και των φορέων επιθεώρησης που υπάγονται στην αρμοδιότητά της[52]. Μια νέα στρατηγική για την καταπολέμηση της διαφθοράς για την περίοδο 2022-2025 βρίσκεται στο στάδιο της κατάρτισης. Με βάση την εμπειρία από τα προηγούμενα εθνικά

---

45 Έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου, Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, σ. 4.

46 Διάγραμμα 6, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2021.

47 Διάγραμμα 11, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2021.

48 Διαγράμματα 11 και 14, Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2021.

49 Οι πληροφορίες ελήφθησαν κατά τη διάρκεια της συνάντησης με δικαστήρια ανώτερου βαθμού δικαιοδοσίας κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

50 Οι πληροφορίες ελήφθησαν από τον Δικηγορικό Σύλλογο κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

51 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Έκθεση ενισχυμένης εποπτείας για την Ελλάδα 2021, σ. 25.

52 Έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου, Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, σ. 5.

σχέδια για την καταπολέμηση της διαφθοράς, η νέα στρατηγική έχει ως στόχο να επικεντρωθεί σε τομείς και δραστηριότητες υψηλού κινδύνου.

Η αντίληψη των εμπειρογνωμόνων και των διευθυντικών στελεχών επιχειρήσεων είναι ότι το επίπεδο διαφθοράς στον δημόσιο τομέα παραμένει σχετικά υψηλό[53]. Στον δείκτη αντίληψης της διαφθοράς της Διεθνούς Διαφάνειας για το 2020, η Ελλάδα βαθμολογήθηκε με 50/100 και κατέλαβε τη 16η θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την 59η παγκοσμίως[54]. Η αντίληψη αυτή έχει βελτιωθεί[55] κατά την τελευταία πενταετία[56].

Η διοικητική ικανότητα των αρχών καταπολέμησης της διαφθοράς βελτιώνεται σταδιακά. Η Εθνική Αρχή Διαφάνειας, που ιδρύθηκε τον Αύγουστο του 2019, είναι ανεξάρτητη αρχή αρμόδια για τον συντονισμό του σχεδίου καταπολέμησης της διαφθοράς, καθώς και για την πρόληψη, τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση της απάτης και της διαφθοράς στον δημόσιο τομέα και, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, σε οντότητες του ιδιωτικού τομέα. Η Εθνική Αρχή Διαφάνειας συνέχισε να προσλαμβάνει επιπλέον προσωπικό και πρόσφατα ο αριθμός του έφτασε συνολικά τους 390 υπαλλήλους (συμπεριλαμβανομένων 260 ερευνητών και ελεγκτών, 70 εμπειρογνωμόνων και 60 μελών του υποστηρικτικού προσωπικού). Η Εθνική Αρχή Διαφάνειας δημοσίευσε πρόσφατα ένα εργαλείο διαχείρισης κινδύνων απάτης, για τη χαρτογράφηση των κινδύνων σε δημόσιους φορείς. Το αξίωμα του εισαγγελέα οικονομικού εγκλήματος απορρόφησε εκείνα των περιφερειακών εισαγγελέων διαφθοράς Αθήνας και Θεσσαλονίκης.

Εξακολουθούν να υπάρχουν ελλείψεις όσον αφορά την αποτελεσματικότητα της δράσης κατά της διαφθοράς υψηλού επιπέδου. Οι προκλήσεις για την εισαγγελία αφορούν ιδίως την έλλειψη διοικητικού και επικουρικού δικαστικού προσωπικού και ανακριτών υψηλής ειδίκευσης· τη γενική απουσία ανάπτυξης ψηφιακών εργαλείων για τον εντοπισμό εξελιγμένων οικονομικών εγκλημάτων, καθώς και την καθυστέρηση στην ανάπτυξή τους· και την απουσία συστήματος διαχείρισης υποθέσεων[57]. Σε συνέχεια της αξιολόγησης, στην περυσινή έκθεση, των συνεπειών που έχουν οι διαδοχικές τροποποιήσεις του ορισμού της ενεργητικής δωροδοκίας και των εφαρμοστέων κυρώσεων[58], αναφέρθηκε ότι, ενώ δεν υπάρχουν στοιχεία σχετικά με τον αριθμό και το είδος των υποθέσεων διαφθοράς που επηρεάζονται από αυτές τις διαδοχικές αλλαγές, το 2020 εφαρμόστηκε η αρχή της lex mitior

[53] Δείκτης αντίληψης της διαφθοράς για το 2020, σ. 2-3. Το επίπεδο της εκλαμβανόμενης διαφθοράς κατηγοριοποιείται ως εξής: χαμηλό (η αντίληψη των εμπειρογνωμόνων και των διευθυντικών στελεχών επιχειρήσεων για τη διαφθορά στον δημόσιο τομέα υπερβαίνει το 79)· σχετικά χαμηλό (βαθμολογίες μεταξύ 79-60), σχετικά υψηλό (βαθμολογίες μεταξύ 59-50), υψηλό (βαθμολογία κάτω του 50).

[54] Διεθνής Διαφάνεια – Δείκτης αντίληψης της διαφθοράς 2020 (2021).

[55] Το 2015 η βαθμολογία ήταν 46, ενώ το 2020 ήταν 50. Η βαθμολογία σημειώνει σημαντική αύξηση/μείωση όταν μεταβάλλεται πάνω από πέντε μονάδες· βελτίωση/επιδείνωση όταν μεταβάλλεται από 4 έως 5 μονάδες· είναι σχετικά σταθερή όταν μεταβάλλεται από 1 έως 3 μονάδες κατά την τελευταία πενταετία.

[56] Τα στοιχεία του Ευρωβαρόμετρου σχετικά με την αντίληψη και την εμπειρία των πολιτών και των επιχειρήσεων για τη διαφθορά, όπως αναφέρθηκαν πέρυσι, επικαιροποιούνται κάθε δεύτερο έτος. Το πλέον πρόσφατο σύνολο δεδομένων είναι το Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 502 (2020) και το Έκτακτο Ευρωβαρόμετρο 482 (2019).

[57] Οι πληροφορίες ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

[58] Η περυσινή έκθεση έκανε αναφορά στις τροποποιήσεις που ψηφίστηκαν τον Ιούνιο του 2019, οι οποίες υποβάθμισαν το αδίκημα της ενεργητικής δωροδοκίας σε πλημμέλημα και μείωσαν τις σχετικές κυρώσεις και οι οποίες καταργήθηκαν τον Νοέμβριο του 2019, μετά από ανησυχίες που εξέφρασαν η ομάδα χωρών κατά της διαφθοράς (GRECO) και ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ).

(«αναδρομική ισχύς ηπιότερου ποινικού νόμου») σε τουλάχιστον μία προβεβλημένη υπόθεση, στην οποία εμπλέκονταν πολιτικοί[59].

Οι διατάξεις σχετικά με την ασυλία επικαιροποιήθηκαν πρόσφατα. Η συνταγματική αναθεώρηση του 2019 σχετικά με την τροποποίηση του καθεστώτος ασυλίας των βουλευτών και των υπουργών τέθηκε σε ισχύ το 2020 και είχε ως αποτέλεσμα την παράταση του χρόνου παραγραφής για τις έρευνες κατά των εν λόγω υψηλόβαθμων αξιωματούχων και την άρση της ασυλίας για υποθέσεις διαφθοράς[60].

Λαμβάνονται νομοθετικά μέτρα για τη μεταρρύθμιση του πλαισίου δήλωσης της περιουσιακής κατάστασης, ενώ η επαλήθευση και η δημοσίευση των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης για τους υπαλλήλους και τους βουλευτές εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προκλήσεις, παρά την κάποια πρόοδο που έχει σημειωθεί. Επί του παρόντος βρίσκεται υπό κατάρτιση νομοσχέδιο με στόχο τη μεταρρύθμιση του πλαισίου των δηλώσεων περιουσιακών στοιχείων[61]. Το σύστημα δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης κατανέμεται[62] σε τέσσερα εποπτικά όργανα[63]. Οι έλεγχοι που διενεργήθηκαν το 2020 από την Εθνική Αρχή Διαφάνειας, η οποία είναι επίσης υπεύθυνη για τη δημοσιοποίηση περιουσιακών στοιχείων από δημόσιους υπαλλήλους, ελεγκτές και επιθεωρητές, αποκάλυψαν αρκετές παραβάσεις, ιδίως 15 περιπτώσεις μη δηλωθέντων εσόδων και δύο περιπτώσεις πιθανής σύγκρουσης συμφερόντων. Έχουν δημοσιευτεί τα διαθέσιμα στοιχεία αναφορικά με τις δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης βουλευτών, πολιτικών κομμάτων και μελών του δικαστικού σώματος. Η Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης της Βουλής είναι αρμόδια για τον έλεγχο των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης βουλευτών, πολιτικών κομμάτων και δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών. Η Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης υποστηρίζεται από Τμήμα Γραμματειακής Υποστήριξης (διεύθυνση με 21 υπαλλήλους), μεμονωμένους λογιστές και εισαγγελέα. Το Τμήμα Γραμματειακής Υποστήριξης της Επιτροπής Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης διαχειρίζεται ετήσιο φόρτο εργασίας αρκετών χιλιάδων δηλώσεων. Οι αρχές αναφέρουν ότι, στις αρχές του 2021, εκκρεμούσαν προς έλεγχο ενώπιον της Επιτροπής Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης περίπου 20 000 δηλώσεις[64]. Η πρακτική

---

59 Οι πληροφορίες ελήφθησαν από το Υπουργείο Δικαιοσύνης κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

60 Οι διατάξεις του Συντάγματος σχετικά με την ασυλία των βουλευτών και των υπουργών τροποποιήθηκαν το 2019, επιπλέον της κατάργησης της ειδικής αποσβεστικής προθεσμίας, με αποτέλεσμα την άρση ορισμένων σημαντικών νομικών εμποδίων στη δίωξη της διαφθοράς σε υψηλό επίπεδο, ιδίως όσον αφορά την κατάργηση της προθεσμίας για την έκδοση από τη Βουλή απόφασης άσκησης δίωξης κατά διατελούντων ή διατελεσάντων υπουργών). Οι οικείες διατάξεις τέθηκαν σε ισχύ στις 28 Νοεμβρίου 2019 και δεν εφαρμόζονται αναδρομικά. Οι πληροφορίες ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα. Δεν έχουν παρασχεθεί αριθμητικά στοιχεία σχετικά με τη διεκπεραίωση υποθέσεων βάσει των νέων διατάξεων.

61 Ο εν λόγω υπό κατάρτιση νόμος θα αντικαταστήσει τον νόμο υπ' αριθ. 3213/2003 (Δήλωση και έλεγχος περιουσιακής κατάστασης βουλευτών, δημόσιων λειτουργών και υπαλλήλων, ιδιοκτητών μέσων μαζικής ενημέρωσης και άλλων κατηγοριών προσώπων) και αναμένεται να απλουστεύσει την ηλεκτρονική διαδικασία και να προωθήσει περαιτέρω τη διαφάνεια και την καταπολέμηση της διαφθοράς. Το σχέδιο της πρωτοβουλίας αυτής αναμένεται να υποβληθεί στην Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας. Πληροφορίες που έδωσε η Ελλάδα για την κατάρτιση της έκθεσης για το κράτος δικαίου του 2021.

62 Οι πληροφορίες ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

63 Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης, Μονάδα Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης της Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Παράνομες Δραστηριότητες· Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας και Εθνική Αρχή Διαφάνειας.

64 Οι αρχές αναφέρουν ότι τον Ιούλιο του 2019 η Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης χρειάστηκε να ελέγξει περίπου 20 000 δηλώσεις των τελευταίων τεσσάρων ετών, οι οποίες υποβλήθηκαν εκ νέου με δικαστική απόφαση του 2018. Λόγω της κατάστασης και των περιορισμών λόγω της COVID-19 το

δείχνει ότι οι δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης και δεν δημοσιεύονται σε μηχαναγνώσιμο μορφότυπο[65]. Τα πολιτικά κόμματα υποβάλλουν τις οικονομικές καταστάσεις τους στην Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης αναφέροντας το ποσό και την πηγή των εσόδων και εξόδων, συμπεριλαμβανομένων οικονομικών υποχρεώσεων ή χρεών. Κατόπιν ελέγχων, η Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης διαπίστωσε οικονομικές παραβάσεις από 11 πολιτικά κόμματα[66]. Οι επαναλαμβανόμενες παραβάσεις αφορούν κρατικές επιδοτήσεις που δεν δαπανώνται σωστά (δηλαδή όχι εγκαίρως ή για τον συγκεκριμένο σκοπό) και οι πληρωμές δεν πραγματοποιούνται από επίσημο τραπεζικό λογαριασμό ενός κόμματος. Στα κόμματα για τα οποία διαπιστώθηκε παράβαση των διατάξεων για τη χρηματοδότηση επιβλήθηκε ανάλογη μείωση της κρατικής χρηματοδότησής τους. Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με τις δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης μελών του δικαστικού σώματος[67]. Η Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης δημοσιεύει την ετήσια έκθεσή της στο διαδίκτυο. Η έκθεση που δημοσιεύεται δεν περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τα αποτελέσματα των ελέγχων που διενήργησε η Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης καθώς και σχετικά με τις παραβάσεις ή τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν[68].

Η Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας είναι αρμόδια για την παρακολούθηση των μέτρων κατά της διαφθοράς στην αστυνομία και σε άλλες υπηρεσίες δημόσιας ασφάλειας[69]. Η επιτροπή που είναι αρμόδια για τον έλεγχο των υποβληθεισών δηλώσεων, η οποία αποτελείται από 20 υπαλλήλους, έχει την ικανότητα να ελέγχει μόνο το 15-20 % των δηλώσεων που υποβάλλονται ετησίως[70]. Δεν υπάρχουν σαφή αρχεία σχετικά με τον φόρτο εργασίας και την αποτελεσματικότητα της Διεύθυνσης Εσωτερικών Υποθέσεων. Ομοίως, δεν υπάρχουν στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι παρέχεται ειδική κατάρτιση σχετική με την καταπολέμηση της διαφθοράς ή εκπαίδευση με σκοπό την ευαισθητοποίηση στους υπαλλήλους που υπάγονται στη Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων.

2020 και το 2021, ο έλεγχος αναμένεται να ολοκληρωθεί στα τέλη του 2021. Πληροφορίες που έδωσε η Ελλάδα για την κατάρτιση της έκθεσης για το κράτος δικαίου του 2021.

65 Οι πληροφορίες ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

66 Οι πληροφορίες ελήφθησαν από την Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

67 Τα στοιχεία σχετικά με τις δηλώσεις περιουσιακών στοιχείων των μελών του δικαστικού σώματος αναμένεται να συμπεριληφθούν στις προσεχείς εκθέσεις. Πληροφορίες που έδωσε η Ελλάδα για την κατάρτιση της έκθεσης για το κράτος δικαίου του 2021.

68 Τα αποτελέσματα των ελέγχων που διενεργεί η Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης σε περίπτωση παραβάσεων ή κυρώσεων διαβιβάζονται στην τακτική δικαιοσύνη. Το αποτέλεσμα της διαδικασίας αυτής δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητα της Επιτροπής Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης και δεν είναι γνωστό εκ των προτέρων. Πληροφορίες που έδωσε η Ελλάδα για την κατάρτιση της έκθεσης για το κράτος δικαίου του 2021.

69 Οι υπάλληλοι της αστυνομίας και άλλων υπηρεσιών, όπως φρουροί και μέλη των σωμάτων ασφαλείας (περίπου 54 000 συνολικά) υποχρεούνται να υποβάλλουν ηλεκτρονικά δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης. Το 2020 περισσότεροι από τους μισούς υπαλλήλους υπέβαλαν δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης. Η Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων μπορεί να αποστείλει υπενθύμιση σε όσους δεν έχουν γνωστοποιήσει την περιουσιακή τους κατάσταση. Σε περίπτωση υποβολής ανακριβούς ή ελλιπούς δήλωσης περιουσιακής κατάστασης, η υπόθεση μπορεί να διαβιβαστεί στον εισαγγελέα (για περαιτέρω ανάλυση και ενδεχόμενη ποινική δίωξη) ή να ελεγχθεί από τη Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων στο πλαίσιο πειθαρχικής διαδικασίας (με ενδεχόμενη υποβολή προστίμου ύψους έως και 5 000 EUR).

70 Οι πληροφορίες ελήφθησαν από τη Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

Δεν σημειώθηκε μεταβολή όσον αφορά τη ρύθμιση της άσκησης πίεσης ή επιρροής από ομάδες συμφερόντων (lobbying) σε σύγκριση με την προηγούμενη περίοδο αναφοράς. Η Εθνική Αρχή Διαφάνειας, μαζί με το Υπουργείο Εσωτερικών, έχει εκπονήσει νομοσχέδιο για τη ρύθμιση της άσκησης πίεσης ή επιρροής από ομάδες συμφερόντων. Στόχος είναι να θεσπιστούν σαφείς κανόνες και δημόσια διαθέσιμο μητρώο των εκπροσώπων ομάδων συμφερόντων και των δραστηριοτήτων άσκησης πίεσης ή επιρροής από ομάδες συμφερόντων[71]. Το νομοσχέδιο αυτό αποτελεί τώρα αντικείμενο δημόσιας διαβούλευσης.

Βρίσκεται υπό κατάρτιση νομοθεσία για τη νομική προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος. Έχει συσταθεί από την κυβέρνηση επιτροπή (αποτελούμενη από έναν δικαστή, δικηγόρους, καθηγητές νομικής, την Εθνική Αρχή Διαφάνειας, το Υπουργείο Δικαιοσύνης και το Υπουργείο Εσωτερικών), η οποία είναι επιφορτισμένη με την εκπόνηση νομοσχεδίου για την προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος[72]. Προς το παρόν, η προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος προβλέπεται στο διοικητικό δίκαιο με σκοπό την προστασία των δημοσίων υπαλλήλων από αντίποινα, καθώς και στο ποινικό δίκαιο με σκοπό την προστασία των «μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος» σε ποινικές υποθέσεις.

Έγιναν ορισμένες τροποποιήσεις στις διαδικασίες σύναψης δημόσιων συμβάσεων στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19. Μετά την εκδήλωση της πανδημίας COVID-19, η Ενιαία Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων, η ελληνική αρχή για την αποτελεσματική και ομοιόμορφη εφαρμογή του πλαισίου για τις δημόσιες συμβάσεις, δήλωσε ότι οι διαδικασίες έκτακτης ανάγκης θα πρέπει να ακολουθούνται μόνο στον βαθμό που είναι αναγκαίο και πάντα εντός του νομικού πλαισίου[73]. Για την αντιμετώπιση του υψηλότερου κινδύνου διαφθοράς που συνδέεται με την πανδημία COVID-19, μεταξύ Μαΐου και Δεκεμβρίου 2020, η Εθνική Αρχή Διαφάνειας διενήργησε 10 678 ελέγχους και επέβαλε πρόστιμα ύψους 954 950 EUR, καθώς και αναστολές πράξεων για 109 επιχειρηματικούς παράγοντες[74].

III. ΠΟΛΥΦΩΝΙΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Το νομικό πλαίσιο της Ελλάδας που διέπει την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας βασίζεται σε ένα σύνολο συνταγματικών εγγυήσεων και νομοθετικών μέτρων. Το Σύνταγμα προβλέπει την προστασία της ελευθερίας της έκφρασης και του δικαιώματος στην πληροφόρηση, καθώς και δικαίωμα πρόσβασης σε δημόσια έγγραφα. Έχει εγκριθεί νομοθεσία για τη μεταφορά της αναθεωρημένης οδηγίας για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων στην εθνική νομοθεσία.Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ) εποπτεύει και ρυθμίζει τις αγορές της ραδιοφωνίας και της τηλεόρασης. Η ανεξαρτησία του κατοχυρώνεται

[71] Ό.π.

[72] Οι πληροφορίες ελήφθησαν από την Εθνική Αρχή Διαφάνειας κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

[73] Ενιαία Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων (2020), *COVID-19 and Public Procurement (COVID-19 και δημόσιες συμβάσεις)*.

[74] Πληροφορίες που πάρεσχε η Ελλάδα για την κατάρτιση της έκθεσης του 2021 για το κράτος δικαίου.

στο Σύνταγμα[75] και το νομικό του πλαίσιο[76] ορίζεται στον νόμο για τα μέσα μαζικής επικοινωνίας[77].

Η Ελλάδα ενίσχυσε την ανεξαρτησία της ρυθμιστικής αρχής των μέσων ενημέρωσης, αλλά οι οικονομικοί της πόροι εξακολουθούν να αποτελούν πηγή ανησυχίας. Ο νέος νόμος[78] για τη μεταφορά, στην εθνική νομοθεσία, της αναθεωρημένης οδηγίας για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων περιλαμβάνει διατάξεις που αποσκοπούν στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας του ΕΣΡ από την κυβέρνηση και άλλους κρατικούς φορείς. Ωστόσο, η ελληνική κυβέρνηση δεν έχει προβλέψει καμία ενίσχυση της οικονομικής ικανότητας του ΕΣΡ ούτε έχει παράσχει επαρκείς πόρους ώστε αυτό να εκτελεί τα νέα καθήκοντα που προβλέπονται στην οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων. Στο πλαίσιο αυτό, η ελληνική κυβέρνηση ζήτησε από το ΕΣΡ να υποβάλει σχέδιο δράσης, στο οποίο θα αναφέρονται οι πόροι και ο τεχνικός εξοπλισμός που απαιτούνται για τα νέα ενισχυμένα καθήκοντα[79].

Νέα νομοθεσία αποσκοπεί στην ενίσχυση της διαφάνειας της ιδιοκτησίας των μέσων μαζικής επικοινωνίας και της δημόσιας διαθεσιμότητας των πληροφοριών σχετικά με την ιδιοκτησία των μέσων μαζικής επικοινωνίας. Ο νέος νόμος[80] θεσπίζει την υποχρέωση των παρόχων υπηρεσιών μέσων επικοινωνίας, γραμμικών ή μη γραμμικών, συνδρομητικών ή ελεύθερης λήψης, να εγγράφονται στο μητρώο επιχειρήσεων του ΕΣΡ. Τα στοιχεία που καταχωρίζονται περιλαμβάνουν την επωνυμία του παρόχου, την καταστατική έδρα του, τα στοιχεία των νόμιμων εκπροσώπων του, πλήρη στοιχεία επικοινωνίας και πληροφορίες για το καθεστώς ιδιοκτησίας του παρόχου. Εξακολουθούν να υπάρχουν ορισμένες ανησυχίες για την έλλειψη συστηματικής δημοσιοποίησης, προς το κοινό, πληροφοριών σχετικά με τους δικαιούχους από τα ειδησεογραφικά μέσα μαζικής επικοινωνίας[81]. Η νομοθεσία για τα μέσα μαζικής επικοινωνίας περιέχει διασφαλίσεις έναντι της υψηλής οριζόντιας συγκέντρωσης στις αγορές «πληροφοριών» (τηλεόραση, ραδιόφωνο, εφημερίδες και περιοδικά) και της διασταυρούμενης συγκέντρωσης μεταξύ μέσων μαζικής επικοινωνίας[82].

Η κυβέρνηση έχει λάβει ορισμένα μέτρα για τον μετριασμό των επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19. Τα μέτρα αυτά επικεντρώθηκαν κυρίως στις διευκολύνσεις πληρωμής για τα τέλη άδειας και αναμετάδοσης, στη μείωση του ενοικίου των κινηματογραφικών αιθουσών και σε ένα μικρό ταμείο για τη στήριξη της παραγωγής ντοκιμαντέρ. Επιπλέον, έχουν ληφθεί περαιτέρω μέτρα, τα οποία περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, απαλλαγές από την καταβολή της διαφημιστικής εισφοράς και του φόρου και

---

75 Σύνταγμα της Ελλάδας, άρθρο 15 παράγραφος 2.

76 Νόμος υπ' αριθ. 4339/2015· νόμοι υπ' αριθ. 1866/1989, 2328/1995, 2644/1998, 2863/2000 κ.λπ., όπως έχουν τροποποιηθεί.

77 Η Ελλάδα έχει πέσει πέντε θέσεις και βρίσκεται πλέον στην 70ή θέση (24η θέση μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ) από τις 180 χώρες που παρακολουθούνται, στον παγκόσμιο δείκτη ελευθερίας του Τύπου των Δημοσιογράφων Χωρίς Σύνορα για το 2021.

78 Νόμος υπ' αριθ. 4779/2021.

79 Πληροφορίες που πάρεσχε η Ελλάδα για την κατάρτιση της έκθεσης του 2021 για το κράτος δικαίου.

80 Νόμος υπ' αριθ. 4779/2021.

81 Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας 2021, Ελλάδα, σ. 15

82 Η διαθεσιμότητα δεδομένων σχετικά με την αγορά και τα μερίδια κοινού σε ορισμένες αγορές μέσων μαζικής επικοινωνίας και στην αγορά μέσων μαζικής επικοινωνίας στο σύνολό της φαίνεται να αποτελεί πρόβλημα. Βλ. Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας 2021, Ελλάδα, σ. 11.

διευκολύνσεις για την καταβολή των εισφορών των δημοσιογράφων στο ασφαλιστικό ταμείο τους[83].

Συνεχίζονται οι επιθέσεις και οι απειλές κατά της σωματικής ακεραιότητας των δημοσιογράφων. Μετά τις ανησυχίες που περιγράφονται στην τελευταία έκθεση όσον αφορά τις συνθήκες εργασίας και την ασφάλεια των δημοσιογράφων, σημειώθηκαν περαιτέρω επιθέσεις κατά δημοσιογράφων, ακολουθούμενες από την άμεση αντίδραση των αρχών. Δημιουργήθηκαν τέσσερις νέες ειδοποιήσεις στην πλατφόρμα του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προώθηση της προστασίας της δημοσιογραφίας και της ασφάλειας των δημοσιογράφων[84]. Η πιο πρόσφατη ειδοποίηση αφορά τη δολοφονία του Έλληνα ερευνητή δημοσιογράφου Γιώργου Καραϊβάζ, η οποία έφερε στο προσκήνιο τις ανησυχίες σχετικά με την ασφάλεια των δημοσιογράφων και την ανάγκη βελτίωσης της προστασίας τους[85]. Η κυβέρνηση καταδίκασε τη δολοφονία ενώ έχει κινηθεί έρευνα. Μια άλλη ειδοποίηση αφορά επίθεση από αστυνομικούς κατά δημοσιογράφου που έκανε ρεπορτάζ στο πλαίσιο διαδηλώσεων. Η απάντηση της ελληνικής κυβέρνησης στην ειδοποίηση αυτή ήταν ότι έχει διαταχθεί έρευνα. Μια άλλη ειδοποίηση αφορά επίθεση στα γραφεία τηλεοπτικού σταθμού από πρόσωπα που προέβησαν σε διαμαρτυρία υπέρ προσώπου που έχει καταδικαστεί για τρομοκρατία. Η κυβέρνηση καταδίκασε τον «απαράδεκτο εκφοβισμό» σε δήλωσή της, αποκαλώντας την επίθεση «ένα ακόμα χτύπημα εναντίον της ελευθεροτυπίας και της Δημοκρατίας από τους οπαδούς του καταδικασμένου τρομοκράτη». Η τελευταία ειδοποίηση αφορά ένταλμα σύλληψης που εκδόθηκε κατά δημοσιογράφου και εκδότη εφημερίδας για εικαζόμενη παραβίαση των δικαιωμάτων προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Το ένταλμα σύλληψης δεν εκτελέστηκε ποτέ, αλλά η μήνυση των αστυνομικών για εικαζόμενη προσβολή δικαιωμάτων περί προστασίας των δεδομένων εξακολουθεί να εκκρεμεί. Το Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας 2021 δείχνει επίσης ότι οι δημοσιογράφοι εξακολουθούν να υφίστανται επιθέσεις και απειλές κατά της σωματικής τους ακεραιότητας.

IV. ΆΛΛΑ ΘΕΣΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΛΕΓΧΩΝ ΚΑΙ ΙΣΟΡΡΟΠΙΩΝ (ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΑΝΤΙΒΑΡΩΝ)

Η Ελλάδα είναι κοινοβουλευτική δημοκρατία με Βουλή που αποτελείται από ένα σώμα. Η διάκριση των εξουσιών κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα. Η νομοθετική λειτουργία ασκείται από τη Βουλή και τον/την πρόεδρο της Δημοκρατίας, ενώ το δικαίωμα νομοθετικής πρωτοβουλίας ανήκει στη Βουλή και στην κυβέρνηση[86].

Ελήφθησαν περαιτέρω μέτρα για τη βελτίωση της ποιότητας της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας. Η εφαρμογή του νόμου για το επιτελικό κράτος[87]

---

[83] Ομάδα των ευρωπαϊκών ρυθμιστικών αρχών για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων (ERGA), Report on the economic impact of the COVID-19 crisis on the audiovisual sector 2020 (Έκθεση για τον οικονομικό αντίκτυπο της κρίσης COVID-19 στον τομέα οπτικοακουστικών μέσων για το 2020) και πληροφορίες που ελήφθησαν κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

[84] Συμβούλιο της Ευρώπης, Πλατφόρμα για την προώθηση της προστασίας της δημοσιογραφίας και της ασφάλειας των δημοσιογράφων, Ελλάδα.

[85] Η υπόθεση βρίσκεται επί του παρόντος υπό διερεύνηση. Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία (άρθρα 68, 70 και 156 του προεδρικού διατάγματος υπ. αριθ. 141/1991) παρέχεται προστασία από την αστυνομία για ευπαθείς στόχους, είτε αυτεπαγγέλτως είτε κατόπιν αιτήματος του ενδιαφερομένου, όταν υπάρχει απειλή κατά της ζωής και της σωματικής ακεραιότητάς τους.

[86] Έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου, Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, σ. 10.

[87] Νόμος υπ. αριθ. 4622/2019.

βρίσκεται σε εξέλιξη με στόχο την τυποποίηση, τον εξορθολογισμό και τη βελτίωση της ποιότητας της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας. Ο νόμος αυτός εισήγαγε νέα επιτελική δημόσια υπηρεσία, την Προεδρία της Κυβέρνησης, με πιο ενεργό ρόλο στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία μέσω της Γενικής Γραμματείας Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων. Στα τέλη του 2020 η Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων εξέδωσε οδηγίες προς όλα τα υπουργεία σχετικά με τη σύνταξη των αναλύσεων συνεπειών ρύθμισης που συνοδεύουν τα νομοσχέδια, καθώς και σχετικά με τη μεθοδολογία και την κωδικοποίηση της νομοθεσίας. Έχει συσταθεί διεπιστημονικό όργανο, η Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας[88], για τη διενέργεια ποιοτικού ελέγχου κάθε νομοσχεδίου με βάση τις αρχές καλής νομοθέτησης καθώς και ελέγχου συνταγματικότητας των σχεδίων νομοθετικών διατάξεων[89]. Έχει συσταθεί Κεντρική Επιτροπή Κωδικοποίησης[90], η οποία είναι αρμόδια για τον συντονισμό της κωδικοποίησης της νομοθεσίας και για τη σύνταξη του ετήσιου προγράμματος κωδικοποίησης[91]. Τον Σεπτέμβριο του 2020 το υπουργικό συμβούλιο ενέκρινε το πρώτο ετήσιο πρόγραμμα και οι εργασίες προχωρούν[92]. Σύμφωνα με τα ενδιαφερόμενα μέρη σε εθνικό επίπεδο, οι εν λόγω μεταρρυθμιστικές πρωτοβουλίες έχουν βελτιώσει την ποιότητα των νομοσχεδίων που κατατίθενται στη Βουλή και έχουν συμβάλει στη σημαντική μείωση των τροπολογιών της «τελευταίας στιγμής» που περιέχουν διατάξεις άσχετες με τις κύριες διατάξεις του νόμου[93]. Ωστόσο, τα ενδιαφερόμενα μέρη, και ιδίως ο Συνήγορος του Πολίτη, συχνά δεν παραλαμβάνουν τα νομοσχέδια εγκαίρως και μερικές φορές λαμβάνουν γνώση μόνο μετά τη δημοσιοποίησή τους[94]. Η διαβούλευση με τον Συνήγορο του Πολίτη και τα ενδιαφερόμενα μέρη πραγματοποιείται για το ήμισυ περίπου των νομοθετικών προτάσεων[95]. Επιπλέον, η κυβέρνηση συμπεριέλαβε ΜΚΟ σε ποικίλες πρωτοβουλίες, όπως το εθνικό σχέδιο δράσης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία ή μεταρρυθμίσεις του οικογενειακού δικαίου[96].

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, η Ελλάδα δεν κήρυξε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Όλα τα σχετικά μέτρα ελήφθησαν σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία. Δεν έχει αναφερθεί ακόμη περίπτωση στην οποία δικαστήριο απεφάνθη σχετικά με οποιοδήποτε από τα μέτρα που έχουν ληφθεί σ' αυτό το πλαίσιο[97]. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η Βουλή επέτρεψε την ψηφοφορία πριν από τις κοινοβουλευτικές συνόδους υπό ορισμένες προϋποθέσεις, με επιστολή ή φαξ, ελλείψει περισσότερο ανεπτυγμένων ψηφιακών συστημάτων, με την υπογραφή του βουλευτή και τη μνεία του θέματος που είχε τεθεί σε ψηφοφορία[98]. Μολονότι οι συνθήκες υπό τις οποίες μπορεί να

---

88 Η επιτροπή απαρτίζεται από ανεξάρτητους και υψηλής ειδίκευσης δικηγόρους και οικονομολόγους, οι οποίοι υποβάλλουν σχόλια σχετικά με την ανάλυση των συνεπειών ρύθμισης.

89 Πληροφορίες που ελήφθησαν από την Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα. Από τον Οκτώβριο του 2020 η Επιτροπή ενισχύθηκε με την προσθήκη τριών μελών και τη διαίρεση της επιχειρησιακής δομής της σε δύο τμήματα, ώστε να αυξηθεί η αποτελεσματικότητά της.

90 Νόμος υπ' αριθ. 4622/2019, άρθρα 65-67.

91 Σε διαβούλευση με τα αρμόδια υπουργεία στο πλαίσιο κάθε τομέα πολιτικής, και συντονισμό της εφαρμογής του ετήσιου προγράμματος κωδικοποίησης, ενώ οι προπαρασκευαστικές εργασίες για τη νομική κωδικοποίηση έχουν ανατεθεί στα αρμόδια υπουργεία.

92 Οι πληροφορίες ελήφθησαν από το Υπουργείο Δικαιοσύνης κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

93 Σημειώθηκε μείωση κατά 33 % το 2020 και κατά 50 % επί του παρόντος.

94 Οι πληροφορίες ελήφθησαν από τον Συνήγορο του Πολίτη κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

95 Ό.π.

96 Οι πληροφορίες ελήφθησαν από το Υπουργείο Δικαιοσύνης κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

97 Ό.π.

98 Κανονισμός της Βουλής, άρθρο 70Α.

χρησιμοποιηθεί αυτή η δυνατότητα είναι περιορισμένες, η Βουλή αποφάσισε να προβεί σε ευέλικτη ερμηνεία του κανονισμού της, δεχόμενη τη μη φυσική παρουσία των βουλευτών της, με σκοπό την προσαρμογή στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19[99].

Ενισχύθηκαν οι εξουσίες του θεσμού του Συνηγόρου του Πολίτη. Σύμφωνα με τις νέες νομικές διατάξεις που εγκρίθηκαν στα τέλη του 2020[100], ο Συνήγορος ορίστηκε ως εθνικός μηχανισμός διερεύνησης περιστατικών αυθαιρεσίας με αρμοδιότητα τη συλλογή, την καταγραφή, την αξιολόγηση και τη διερεύνηση πράξεων ή παραλείψεων των οργάνων επιβολής του νόμου. Οι νέες διατάξεις έδωσαν στον Συνήγορο του Πολίτη ένα σύνολο εργαλείων και μηχανισμών, καθώς και τους αναγκαίους πρόσθετους ανθρώπινους πόρους. Ο Συνήγορος του Πολίτη παρακολουθεί συνεχώς το επίπεδο συμμόρφωσης της δημόσιας διοίκησης με τις συστάσεις του[101]. Στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19, καμία κρατική αρχή δεν επικοινώνησε επισήμως με τον Συνήγορο του Πολίτη, αλλά ο Συνήγορος του Πολίτη υπέβαλε με δική του πρωτοβουλία σειρά συστάσεων, οι οποίες αφορούν κυρίως ευάλωτες ομάδες. Στο πλαίσιο της ετήσιας έκθεσής του για τον ΟΗΕ, υπέβαλε πληροφορίες που περιγράφουν τους περιορισμούς που σχετίζονται με την COVID-19[102]. Δεδομένης της σημασίας της μετανάστευσης και του ασύλου στην Ελλάδα, ο Συνήγορος του Πολίτη παρεμβαίνει στα θέματα αυτά και δημοσίευσε πρόσφατα αυτεπάγγελτη έρευνα σχετικά με τους ισχυρισμούς περί επαναπροωθήσεων[103].

Οι απαιτήσεις για την εγγραφή σε μητρώο των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στους τομείς του ασύλου, της μετανάστευσης και της κοινωνικής ένταξης εξακολουθούν να εγείρουν ανησυχίες. Οι ανησυχίες αυτές σχετικά με την ικανότητα των ΜΚΟ να λειτουργούν στην Ελλάδα και να λαμβάνουν οικονομική στήριξη ενόψει των κανόνων σχετικά με την εγγραφή τους σε μητρώο και την πιστοποίησή τους, οι οποίοι εισήχθησαν το 2020[104], τονίστηκαν σε πρόσφατη έκθεση του Συμβουλίου Εμπειρογνωμόνων του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη νομοθεσία περί των ΜΚΟ[105], από τρεις ειδικούς εισηγητές των Ηνωμένων Εθνών[106], από τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής

---

[99] Όπως εξήγησε ο πρόεδρός της στις 12 Μαρτίου 2020· Υπηρεσία Έρευνας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (2020), *Parliaments in emergency mode: How Member States' parliaments are continuing with business during the pandemic* (*Κυβερνήσεις σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης: Πώς τα κοινοβούλια των κρατών μελών συνεχίζουν τις εργασίες τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας*).

[100] Νόμος υπ' αριθ. 4662/2020, άρθρο 188.

[101] Οι πληροφορίες ελήφθησαν από τον Συνήγορο του Πολίτη κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

[102] Ό.π.

[103] Συνήγορος του Πολίτη, *Ενδιάμεση έκθεση - Καταγγελλόμενες επαναπροωθήσεις στην Τουρκία αλλοδαπών που είχαν εισέλθει στην Ελλάδα αναζητώντας διεθνή προστασία*, 31 Δεκεμβρίου 2020, σ. 21.

[104] Έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου, Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα, σ. 12.

[105] Συμβούλιο Εμπειρογνωμόνων για τη νομοθεσία περί ΜΚΟ, *Επίμετρο στη γνωμάτευση περί της συμβατότητας με τα ευρωπαϊκά πρότυπα των πρόσφατων και προγραμματιζόμενων τροποποιήσεων της ελληνικής νομοθεσίας σχετικά με την εγγραφή ΜΚΟ σε μητρώα*, 23 Νοεμβρίου 2020· Βλ. επίσης Συμβούλιο Εμπειρογνωμόνων για τη νομοθεσία περί ΜΚΟ της Διάσκεψης Διεθνών ΜΚΟ του Συμβουλίου της Ευρώπης, *Γνωμοδότηση για τη συμβατότητα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα των πρόσφατων και επικείμενων τροποποιήσεων της ελληνικής νομοθεσίας σχετικά με την εγγραφή των ΜΚΟ στο σχετικό μητρώο*, 2 Ιουλίου 2020·

[106] Ειδικός εισηγητής του ΟΗΕ για τα δικαιώματα της ελευθερίας του συνέρχεσθαι ειρηνικώς και του συνεταιρίζεσθαι, ειδικός εισηγητής του ΟΗΕ για την κατάσταση των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ειδικός εισηγητής του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών, επιστολή της 31ης Μαρτίου 2021, OL GRC 1/2021.

Ένωσης[107] και από μία ΜΚΟ που ειδικεύεται σε ζητήματα ασύλου, μετανάστευσης και κοινωνικής ένταξης[108]. Ο στόχος που επιδιώκει η νομοθεσία, δηλαδή η διασφάλιση της διαφάνειας κατά την εγγραφή[109], μπορεί να θεωρηθεί θεμιτός. Ωστόσο, οι απαιτήσεις εγγραφής δεν θα πρέπει να υπερβαίνουν ό,τι είναι απολύτως αναγκαίο και αναλογικό και, ιδίως, δεν θα πρέπει να είναι υπερβολικά επαχθείς. Εκκρεμεί προσφυγή ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας για ορισμένες πτυχές της νομοθεσίας και έχει υποβληθεί καταγγελία στον Συνήγορο του Πολίτη από ΜΚΟ των οποίων η εγγραφή απορρίφθηκε επειδή δεν πληρούσαν είτε τυπικά είτε ουσιαστικά κριτήρια[110].

[107] Συμβολή του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) στην έκθεση του 2021 για το κράτος δικαίου, κεφάλαιο για την Ελλάδα, «Legal environment and space of civil society organisations in Greece» («Νομικό περιβάλλον και χώρος για τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών»), σ. 6-8.

[108] Πληροφορίες που έδωσε η Refugee Support Aegean (RSA) για την κατάρτιση της έκθεσης για το κράτος δικαίου του 2021, σ. 6-9. Βλέπε επίσης Διεθνή Αμνηστία, «Greece: Worrying legal developments for asylum-seekers and NGOs» («Ελλάδα: Ανησυχητικές νομικές εξελίξεις για τους αιτούντες άσυλο και τις ΜΚΟ») της 4ης Μαΐου 2020 και «Greece: Regulation of NGOs working on migration and asylum threatens civic space» («Ελλάδα: Η κανονιστική ρύθμιση των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον τομέα του ασύλου και της μετανάστευσης απειλεί τον χώρο δράσης και της κοινωνίας των πολιτών»), της 31ης Ιουλίου 2020.

[109] Δηλαδή ο στόχος της διασφάλισης της διαφάνειας στον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν οι ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον τομέα της διεθνούς προστασίας, της μετανάστευσης και της κοινωνικής ένταξης και, ως εκ τούτου, της βελτιστοποίησης των υπηρεσιών που παρέχουν, καθώς και της διασφάλισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των προσφύγων και των μεταναστών και για λόγους δημοσίου συμφέροντος. Τον Απρίλιο του 2021, το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου υπέβαλε επίσημο ενημερωτικό σημείωμα στο οποίο παρουσιάζονται οι εξηγήσεις και οι στόχοι της νομοθεσίας.

[110] Οι πληροφορίες ελήφθησαν από τον Συνήγορο του Πολίτη κατά την επίσκεψη στην Ελλάδα.

Παράρτημα I: Κατάλογος των πηγών με αλφαβητική σειρά*

** Ο κατάλογος των σχολίων που ελήφθησαν στο πλαίσιο της διαβούλευσης για την έκθεση του 2021 για το κράτος δικαίου διατίθεται στον ιστότοποhttps://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/rule-law-mechanism/2021-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation.*

Γενική Διεύθυνση Επικοινωνίας (2019), *Έκτακτο Ευρωβαρόμετρο 482: Στάση των επιχειρήσεων απέναντι στη διαφθορά στην ΕΕ*.

Γενική Διεύθυνση Επικοινωνίας (2020), *Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 502: διαφθορά*.

Δημοσιογράφοι Χωρίς Σύνορα (2021), Παγκόσμιος δείκτης ελευθερίας του Τύπου για το 2021 – Ελλάδα (https://rsf.org/en/greece).

Διανέοσις (2019), *Η δικαιοσύνη στην Ελλάδα: Προτάσεις για ένα σύγχρονο δικαστικό σύστημα* (https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2019/02/justice_study.pdf).

Διεθνής Αμνηστία (2020), *Greece: Regulation of NGOs working on migration and asylum threatens civic space* (*Ελλάδα: Η κανονιστική ρύθμιση των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον τομέα του ασύλου και της μετανάστευσης απειλεί τον χώρο δράσης της κοινωνίας των πολιτών*).

Διεθνής Αμνηστία (2020), *Greece: Worrying legal developments for asylum-seekers and NGOs* (Ελλάδα: Ανησυχητικές νομικές εξελίξεις για τους αιτούντες άσυλο και τις ΜΚΟ).

Διεθνής Διαφάνεια (2021), Δείκτης αντίληψης της διαφθοράς για το 2020.

Ειδικός εισηγητής του ΟΗΕ για τα δικαιώματα της ελευθερίας του συνέρχεσθαι ειρηνικώς και του συνεταιρίζεσθαι, ειδικός εισηγητής του ΟΗΕ για την κατάσταση των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ειδικός εισηγητής του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών (2021), επιστολή της 31ης Μαρτίου 2021, OL GRC 1/2021.

Ελληνική κυβέρνηση (2021), Πληροφορίες που πάρεσχε η Ελλάδα για την κατάρτιση της έκθεσης για το κράτος δικαίου του 2021.

Ενιαία Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων (2020), *COVID-19 and Public Procurement* (*COVID-19 και δημόσιες συμβάσεις*) (https://www.eaadhsy.gr/index.php/en/51-english-version/523-covid-19-and-public-procurement).

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020) *Έκθεση για το κράτος δικαίου, Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα*.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2021), *Enhanced Surveillance Report for Greece* (*Έκθεση ενισχυμένης εποπτείας για την Ελλάδα*)(https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip145_en.pdf).

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA), Πληροφορίες που πάρεσχε ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την κατάρτιση της έκθεσης για το κράτος δικαίου 2021.

Πικραμένος (2021), *Μεταρρύθμιση σε Τρεις Κρίσιμους Τομείς του Δικαστικού Συστήματος*.

Συμβούλιο Εμπειρογνωμόνων για τη νομοθεσία περί ΜΚΟ της Διάσκεψης Διεθνών ΜΚΟ του Συμβουλίου της Ευρώπης (2020), *Γνωμοδότηση για τη συμβατότητα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα των πρόσφατων και επικείμενων τροποποιήσεων της ελληνικής νομοθεσίας σχετικά με την εγγραφή των ΜΚΟ στο σχετικό μητρώο* (https://rm.coe.int/expert-council-conf-exp-2020-4-opinion-ngo-registration-greece-greek-t/16809f26e3).

Συμβούλιο Εμπειρογνωμόνων για τη νομοθεσία περί ΜΚΟ, *Επίμετρο στη γνωμάτευση περί της συμβατότητας με τα ευρωπαϊκά πρότυπα των πρόσφατων και προγραμματιζόμενων τροποποιήσεων της ελληνικής νομοθεσίας σχετικά με την εγγραφή ΜΚΟ σε μητρώα* (https://rm.coe.int/expert-council-conf-exp-2020-5-addendum-opinion-ngo-registration-greec/1680a083b9).

Συμβούλιο της Επικρατείας (2021), Συμβολή του Συμβουλίου της Επικρατείας στην έκθεση του 2021 για το κράτος δικαίου.

Συμβούλιο της Ευρώπης, Πλατφόρμα για την προώθηση της προστασίας της δημοσιογραφίας και της ασφάλειας των δημοσιογράφων — Ελλάδα (https://www.coe.int/en/web/media-freedom/greece).

Συνήγορος του Πολίτη, *Ετήσιες εκθέσεις* (https://www.synigoros.gr/?i=stp.el.annreports).

Υπηρεσία Έρευνας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (2020), Parliaments in emergency mode: *How Member States' parliaments are continuing with business during the pandemic* (*Κυβερνήσεις σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης: Πώς τα κοινοβούλια των κρατών μελών συνεχίζουν τις εργασίες τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας*)(https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2020)649396).

Centre for Media Pluralism and Media Freedom (2021), *Media pluralism monitor 2021* [Κέντρο για την πολυφωνία και την ελευθερία των μέσων μαζικής επικοινωνίας (2021), *Παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας 2021*] (να προστεθεί ο σύνδεσμος όταν θα είναι διαθέσιμος).

GRECO (Ομάδα χωρών κατά της διαφθοράς) (2015), *Τέταρτος κύκλος αξιολόγησης — Πρόληψη διαφθοράς βουλευτών, δικαστών και εισαγγελέων, Έκθεση αξιολόγησης, Ελλάδα*.

GRECO (Ομάδα χωρών κατά της διαφθοράς) (2020), *Τέταρτος γύρος αξιολόγησης , Πρόληψη της διαφθοράς όσον αφορά βουλευτές, δικαστές και εισαγγελείς, Δεύτερη έκθεση συμμόρφωσης, Ελλάδα* (https://rm.coe.int/greek-fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-memb/1680a06123).

Refugee Support Aegean (2021), Πληροφορίες που πάρεσχε η Refugee Support Aegean για την κατάρτιση της έκθεσης του 2021 για το κράτος δικαίου.

Παράρτημα ΙΙ: Επίσκεψη στην Ελλάδα

Οι υπηρεσίες της Επιτροπής πραγματοποίησαν, τον Μάρτιο του 2021, εικονικές συναντήσεις με τους εξής φορείς:

- Άρειος Πάγος
- Διεθνής Διαφάνεια
- Δικηγορικός Σύλλογος
- Εθνική Αρχή Διαφάνειας
- Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης
- Εισαγγελέας Οικονομικού Εγκλήματος και Διεύθυνση Οικονομικής Αστυνομίας
- Εισαγγελία του Αρείου Πάγου
- Ελεγκτικό Συνέδριο
- Ένωση Δικαστών
- Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας
- Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης (Επιτροπή του άρθρου 3Α')
- ΕΣΗΕΜ-Θ
- Κεντρική Επιτροπή Κωδικοποίησης
- Συμβούλιο της Επικρατείας
- Συνήγορος του Πολίτη
- Σχολή Δικαστών
- Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων Σωμάτων Ασφαλείας
- Υπουργείο Δικαιοσύνης
- PRAKSIS
- Refugee Support Aegean

* Η Επιτροπή είχε επίσης επαφές με τις ακόλουθες οργανώσεις στο πλαίσιο σειράς οριζόντιων συνεδριάσεων:

- Δημοσιογράφοι χωρίς Σύνορα
- Διάσκεψη των Ευρωπαϊκών Εκκλησιών
- Διεθνές Ινστιτούτο Τύπου
- Διεθνής Αμνηστία
- Διεθνής Διαφάνεια ΕΕ
- Διεθνής Επιτροπή Νομικών
- Διεθνής Ομοσπονδία για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα
- Επιτροπή του Ελσίνκι Κάτω Χωρών
- Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Δημοσιογράφων
- Ευρωπαϊκή σύμπραξη για τη δημοκρατία
- Ευρωπαϊκό Κέντρο για το Δίκαιο των Μη Κερδοσκοπικών Οργανώσεων
- Ευρωπαϊκό Κέντρο Ελευθερίας του Τύπου και των Μέσων Ενημέρωσης
- Ευρωπαϊκό Φόρουμ Νεολαίας
- Ευρωπαϊκό Φόρουμ Πολιτών
- Center for Reproductive Rights (Κέντρο αναπαραγωγικών δικαιωμάτων)
- CIVICUS
- Civil Liberties Union for Europe
- Civil Society Europe
- EuroCommerce
- Front Line Defenders
- Human Rights House Foundation
- Human Rights Watch (Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων)

- ILGA-Europe
- International Planned Parenthood Federation European Network (IPPF EN) (Ευρωπαϊκό Δίκτυο της Διεθνούς Ομοσπονδίας Οικογενειακού Προγραμματισμού)
- Open Society European Policy Institute (Ινστιτούτο Ευρωπαϊκής Πολιτικής της Open Society)
- Philanthropy Advocacy
- Protection International